

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

КАРАГОЗЛЮ ФАТМА

УДК 372.3-043.5+ 37-027.553+008

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ІЗ СІМ'ЄЮ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ВИХОВАННІ
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Жаровцева Тетяна Григорівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
декан факультету дошкільної педагогіки та психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Рогальська-Яблонська Інна Петрівна,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,
професор кафедри теорії і методик дошкільної освіти;

кандидат педагогічних наук
Курчатова Анжеліка Віталіївна,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
доцент кафедри дошкільної освіти.

Захист дисертації відбудеться « 6 » березня 2019 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті й у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано « 5 » лютого 2019 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтеграційні процеси, притаманні сучасній соціокультурній ситуації, тенденції світового суспільного розвитку засвідчують, що соціальне і культурне розмаїття соціуму загострює потребу людської злагоди, терпимості у всіх сферах життя й діяльності. Розуміння наявності несхожості культур різних народів, дотримання оптимальної міри діапазону людяності й толерантності стає одним із ключових завдань суспільства і держави, спрямовує зусилля всіх ланок освіти, зокрема й дошкільної, на досягнення соціальної довіри й полікультурної вихованості як чинника соціальної стабільності, миру й особистої безпеки.

Сучасна сім'я не в змозі самотійно вирішити проблеми полікультурного виховання дитини. Завдання вихователів закладів дошкільної освіти в роботі з батьками – сприяти створенню єдиного виховного поля, єдиного соціального і полікультурного середовища. Це знаходить своє відображення в низці документів, що регламентують систему сучасних взаємовідносин закладів освіти і сім'ї (Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Сімейний кодекс України, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо). Рівноправна, партнерська, творча, взаємодія вихователя з батьками дітей дошкільного віку в умовах полікультурності є важливим чинником розвитку вітчизняної освіти.

Толерантний підхід до вирішення питань полікультурності в освіті висвітлюють як зарубіжні (О. Асмолов, Л. Дерман-Спаркс, М. Кренстон, П. Ніколсон, Г. Солдатова, Л. Шайгерова та ін.), так і вітчизняні вчені, а саме: Т. Варенко, О. Грива, П. Кендзьор, Е. Койкова, А. Логвіненко, К. Романюк, О. Столяренко, Ю. Годорцева та ін.

Окремі аспекти проблеми полікультурного виховання знайшли відображення в низці наукових досліджень, як-от: особливості становлення етнокультурної самоідентичності (І. Набок, Г. Попова, А. Садохін та ін.); доброзичливе ставлення до представників інших культур (В. Абелян, З. Гасанов, В. Заслуженюк, М. Хайруддінов та ін.); міжкультурна комунікація та взаємодія (Дж. Гартлі, В. Євтух, Ч. Кукатас, Л. Ніколаєва, А. Солodka, Ф. Уордл та ін.); етнокультурна компетентність (В. Зарицька, Н. Кабанова, Н. Коновалова, Т. Поштарьова, С. Федорова та ін.); загальна стратегія полікультурної освіти й виховання (Г. Ауернхаймер, Дж. Бенкс, О. Грива, О. Гурин, А. Джуринський, О. Дубасенюк, А. Кирпа та ін.); створення етнокультурного простору закладу освіти (Є. Бондаревська, Ю. Давидов, В. Кремень, Д. Ларчер, О. Сухомлинська та ін.), зокрема й дошкільного (А. Богуш, Г. Беленька, Л. Казанцева, О. Кононко, К. Крутій та ін.); професійна підготовка педагога до роботи в полікультурному освітньому середовищі вищої освіти (Т. Атрощенко, О. Горчакова, О. Жорнова та ін.); школи (І. Антонюк, Н. Бордовська, Л. Волик, Л. Гончаренко, О. Гаганова, Е. Хакімов та ін.); дошкільної освіти (І. Комарова, Л. Савченко, М. Олійник та ін.).

Окремим аспектам полікультурного виховання дітей дошкільного віку як складника національного виховання присвячено сучасні роботи А. Богуш, Н. Гавриш, О. Гуренко, В. Зарицької, Л. Зданевич, К. Крутій, А. Курчатової, Н. Лисенко, І. Рогальської-Яблонської, К. Романюк, Ю. Руденко та ін.

У класичній педагогіці проблему взаємодії педагога із сім'єю розглядали П. Лесгафт, Я. Корчак, А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Особливості взаємодії як способу побудови суб'єкт-суб'єктних стосунків студіюють В. Андрєєв, Л. Байкова, Л. Гребенкіна, О. Ковшар, В. Панюшкин, В. Рибалко, В. Семиченко, М. Шульц та ін.

Питання взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти на сучасному етапі досліджено в працях А. Богуш, Л. Бойко, І. Власенко, Л. Врочинської, Ю. Грицяя, О. Докукіної, Я. Журецького, Л. Загик, О. Ковшар, Н. Кот, Т. Кравченко, О. Кучая, М. Машовець, Т. Піроженко, Н. Старченко, О. Урбанської, В. Шинкаренко та ін.; із різними типами сімей (Т. Гущина, Т. Жаровцева, О. Семенов, І. Трубавіна, Н. Усманова, Т. Шульга та ін.).

Натомість проблема педагогічної взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку не знайшла належного висвітлення в педагогічній теорії.

На підставі вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми й аналізу практики дошкільної освіти виокремлено низку суперечностей між:

- об'єктивно наявним полікультурним соціальним простором, що вимагає гармонізації міжнаціональних відносин, і недостатньою реалізацією цілей і завдань полікультурного виховання у сучасній освітній практиці;
- потребою в реалізації партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї з урахуванням національно-регіональних умов і відсутністю практики такої взаємодії у системі дошкільної освіти;
- об'єктивною необхідністю полікультурного виховання дітей і традиційними формами та методами взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в цьому напрямі.

Розв'язання означених суперечностей, актуальність проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до теми кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології «Теоретико-методичні засади взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї у розвитку особистості дитини» (№ 0117U00016), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 8 від 25 лютого 2016 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й апробувати педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в полікультурному вихованні старших дошкільників.

Завдання дослідження:

1. Розкрити й науково обґрунтувати сутність феноменів «взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників», «полікультурна вихованість дітей старшого дошкільного віку»; уточнити зміст понять «полікультурне виховання», «педагогічна взаємодія».

2. Визначити компоненти, критерії, показники та схарактеризувати рівні полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

3. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

4. Розробити й апробувати модель та експериментальну методику взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

Об'єкт дослідження – взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

Предмет дослідження – експериментальна методика взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників буде ефективною, якщо реалізувати такі педагогічні умови: збагачення культурно-освітнього середовища закладу дошкільної освіти та сім'ї полікультурним змістом; спрямованість виховних зусиль закладу дошкільної освіти і сім'ї на забезпечення полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку; стимулювання партнерської співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, систематизація й узагальнення філософської, психолого-педагогічної і навчально-методичної літератури з метою визначення стану й теоретичного обґрунтування проблем полікультурного виховання та взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, виявлення й обґрунтування педагогічних умов такої взаємодії; моделювання – для конструювання моделі взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників; *емпіричні* – опитування (анкетування) вихователів закладів дошкільної освіти і батьків – з метою виявлення їхнього ставлення до полікультурного виховання дітей старшого дошкільного віку й методичної озброєності щодо здійснення цього процесу; експериментальна методика (констатувальний, формувальний і прикінцевий етапи) – з метою перевірки ефективності виокремлених педагогічних умов, моделі й експериментальної методики; методи математичної статистики (статистична обробка даних за

медіанним критерієм) застосовано для перевірки достовірності результатів дослідження та підтвердження гіпотези.

Базою дослідження виступили ПЗ «Заклад дошкільної освіти ясла-садок «Чорноморський 1», ТОВ «Дошкільний навчальний заклад ясла-садок «Чорноморський» (м. Одеса), ЗДО № 2 «Золотий ключик» с. Зоря, Саратського району Одеської області, ЗДО «Міжнародний дитячий садок «Меридіан» (м. Київ). Експериментальним дослідженням було охоплено 84 вихователя закладів дошкільної освіти, 205 батьків дітей старшого дошкільного віку, 131 вихованець закладів дошкільної освіти шостого року життя.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше науково обґрунтовано педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дошкільників (збагачення культурно-освітнього середовища закладу дошкільної освіти та сім'ї полікультурним змістом; спрямованість виховних зусиль закладу дошкільної освіти та сім'ї на забезпечення полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку; стимулювання партнерської співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників); розкрито сутність феноменів «взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників», «полікультурна вихованість дітей старшого дошкільного віку»; визначено компоненти (аксіологічний, когнітивний, інтерактивний), критерії (ціннісно-емоційний, пізнавально-інформаційний, діяльнісно-поведінковий) із відповідними показниками; схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного; розроблено модель взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників; уточнено сутність понять «полікультурне виховання», «педагогічна взаємодія»; подальшого розвитку набули теорія і методика полікультурного виховання дітей дошкільного віку.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що було розроблено та апробовано діагностувальну й експериментальну методики взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників; розроблено семінар-практикум для вихователів «Полікультурне виховання дітей у взаємодії із сім'єю», спецпроект для батьків і педагогів щодо їхньої взаємодії у полікультурному вихованні старших дошкільників. Матеріали дослідження можуть бути використані в практиці роботи педагогів закладів дошкільної освіти, для організації співпраці вихователів із сім'єю; у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів у педагогічних закладах вищої освіти та в системі підвищення кваліфікації фахівців у галузі дошкільної освіти, при складанні програм і навчально-методичних посібників із дошкільної освіти. Висновки дисертації можуть бути рекомендовані для студентів, магістрантів (для написання курсових і магістерських робіт), аспірантів (для підготовки наукових статей, навчальних посібників, методичних рекомендацій тощо).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес ПЗ «Заклад дошкільної освіти ясла-садок «Чорноморський 1» (акт про впровадження № 57 від 26.03.2018 р.), ТОВ «Дошкільний навчальний заклад ясла-садок «Чорноморський» (акт про впровадження № 8.1 від 18.04.2018 р.), заклад дошкільної освіти № 80 (довідка про впровадження № 69 від 15.05.2018 р.) (м. Одеса), закладу дошкільної освіти № 2 «Золотий ключик» с. Зоря Саратського району Одеської області (акт про впровадження б/н), закладу дошкільної освіти «Міжнародний дитячий садок «Меридіан» (м. Київ) (акт про впровадження б/н), Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (акт про впровадження № 114/02 від 22.01.2018 р.).

Особистий внесок у роботі у співавторстві [14] полягає у висвітленні особливостей полікультурного виховання дошкільників в умовах сім'ї.

Апробація результатів дослідження: основні положення і результати дисертаційного дослідження обговорено на міжнародному педагогічному конгресі «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (м. Одеса, 8–21 травня 2017 р.); міжнародних конференціях: «Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток» (м. Одеса, 27–28 лютого 2015 р.), «Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі» (м. Одеса, 26–27 травня 2017 р.), «Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток» (м. Одеса, 24–25 березня 2017 р.).

Публікації: висвітлено у 15 публікаціях (1 – у співавторстві), із них 6 статей у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні, 1 – у матеріалах колективної монографії, 4 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації: Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 306 сторінок, основний зміст дисертації викладено на 167 сторінках. У тексті вміщено 10 таблиць, 2 рисунки що обіймають 2 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел 275 найменувань, із яких 10 – іноземною мовою. 22 додатка викладено на 100 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, схарактеризовано методи роботи, розкрито наукову новизну, практичну значущість дослідження, подано відомості щодо апробації й упровадження одержаних результатів, загальну кількість публікацій, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дошкільників**» здійснено аналіз стану дослідженості проблеми полікультурного виховання дітей у взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю, визначено сутність феноменів

«взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників», «полікультурна вихованість дітей старшого дошкільного віку», уточнено зміст понять «полікультурне виховання», «педагогічна взаємодія»; обґрунтовано педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

В умовах нової освітньої ситуації, для якої характерне посилення, з одного боку, глобалізаційних й інтеграційних процесів, диференціація і регіоналізація, а з іншого – етнізація змісту освіти, актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є полікультурне виховання дітей.

У сучасному науковому просторі співіснують такі дефініції, як «полікультурність», «багатокультурність», «міжкультурність», «мультикультурність», «інтеркультурність» і «крос-культурність». У презентованому дисертаційному дослідженні послуговуємося терміном «полікультурність» з метою висвітлення факту наявності різноманітних культур. Їх носіями є різні народи, етнічні групи, співіснування яких зумовлене необхідністю діалогу між ними, підтримки їхньої унікальності, інтеграції «різних культурних одиниць в один організм» (Ф. Асанова). Теорія «діалогу культур» (М. Бахтін, В. Біблер та ін.) є засадничою у розумінні ідеї полікультурності. Особистість, вступаючи в діалог із різними культурами відкриває для себе «різноманітні образи світу, різні способи розуміння буття» (В. Луговий), привласнює найбільш цінне із попередніх форм культури.

Водночас учені акцентують на необхідності збереження культурної унікальності й неповторності як етнокультурних груп, так і окремих особистостей в умовах полікультурного середовища, налагодженні толерантного міжнаціонального спілкування, що є визначальними рисами полікультурності як принципу мирного співіснування народів (Л. Волик, П. Гжибовський, П. Кендзьор, В. Матіс, П. Майо, Г. Розлуцька, А. Томас, С. Цимбрило та ін.).

Аналіз джерельної бази засвідчує взаємозв'язок громадянського, національного і полікультурного виховання. Учені (А. Богуш, В. Євтух, В. Кремень, М. Олійник, І. Рогальська-Яблонська, А. Солodka та ін.) вирізняють останнє як важливий складник інтернаціонального виховання, виокремлення якого сприятиме глибокому засвоєнню й розумінню як специфічно національних, так й інокультурних і загальнолюдських цінностей. У цьому зв'язку, саме полікультурне виховання сприятиме формуванню у дітей як етнічної ідентичності, так і розуміння ними культурних відмінностей між людьми і поваги до них, інтересу до надбань світової культури.

У сучасній науковій думці відсутнє однозначне розуміння поняття «полікультурне виховання», що потрактовано як: процес цілеспрямованого й планомірного формування та розвитку світогляду, переконань і почуттів особистості, що ґрунтуються на визнанні багатоманітності культур, збагачує почуття, формує особливе ставлення до соціального довкілля, супроводжується сприйманням та осмисленням життєво важливих парадигм буття,

перетворенням зовнішніх культурних смислів у внутрішній морально-етичний світ (М. Олійник); систему виховної роботи педагогів, яка передбачає інтеграцію особистості у процес взаємодії культур (Т. Осьмак); спрямованість педагогічних зусиль на забезпечення соціокультурної реалізації особистості, її відкритості іншим культурам, національностям, расам, віруванням (О. Джуринський) тощо. На підставі аналізу сучасних наукових досліджень розглядаємо поняття «полікультурне виховання» як процес, що орієнтує особистість на визнання рівноцінності рідної та інших культур, плюралізм, недопущення дискримінації людей за національною ознакою, забезпечує інтеграцію представників різних народів у світовий соціокультурний простір з обов'язковим збереженням національної своєрідності. Проблеми педагогічної взаємодії постійно привертають увагу вчених, зважаючи на те, що сучасний освітньо-виховний процес маркує таку взаємодію, як у горизонтальній (педагог-педагог, вихованець-вихованець, батьки-батьки), так і у вертикальній (педагог-вихованець, вихованець-батьки, педагог-батьки) площинах. Різні аспекти педагогічної взаємодії висвітлено в дослідженнях А. Белкіна, О. Газмана, М. Євтуха, В. Кан-Каліка, Є. Кортаєвої, С. Микитюк, Н. Пузиркової, Т. Репіної, О. Рудницької, Г. Цукерман та ін. Узагальнюючи наявні наукові підходи щодо розуміння сутності цього поняття, визначаємо його як прямий або зворотний зв'язок суб'єктів освітньо-виховного процесу, що передбачає їхню взаємну активність і співробітництво з метою взаємозбагачення й особистісного зростання.

Попри відсутності єдиного погляду на класифікацію типів педагогічної взаємодії (опіка, наставництво, партнерство, співпраця, співдружність; захист, допомога, підтримка, супровід; співробітництво, протидія, уникнення від взаємодії; одновекторна протидія, контрастна взаємодія, компромісна взаємодія тощо), учені єдині в тому, що розглядають їх як взаємопов'язані, такі, що не є статичними, а в залежності від умов здатні змінювати один одного. Йдеться лише про провідний, домінуючий тип взаємодії, який повинен бути оптимальним і гуманістично спрямованим.

Взаємодію закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників потрактуємо як процес реалізації партнерських стосунків, спільної діяльності, суб'єктами якого виступають діти старшого дошкільного віку, батьки і вихователі, що здійснюється з метою успішної реалізації завдань полікультурного виховання. Результатом такої взаємодії є полікультурна вихованість дітей старшого дошкільного віку, яку визначаємо як особистісну якість, що характеризується здатністю дітей ефективно взаємодіяти в полікультурному середовищі, бути відкритими до засвоєння цінностей рідної та інших культур, розуміти й поважати їх, уміти жити у злагоді з людьми різних національностей, рас, релігій.

У структурі полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку виокремлено аксіологічний (ціннісне ставлення до рідної та інших культур, визнання цінності іншої людини), когнітивний (обізнаність дітей з розмаїттям полікультурного світу, способами гуманістично спрямованої комунікації у

ньому), інтерактивний (дотримання способів гуманістично спрямованої комунікації у полікультурному середовищі) компоненти.

Педагогічними умовами взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників виступили: збагачення культурно-освітнього середовища закладу дошкільної освіти та сім'ї полікультурним змістом; спрямованість виховних зусиль закладу дошкільної і сім'ї на забезпечення полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку; стимулювання партнерської співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

У другому розділі **«Експериментальне дослідження взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в полікультурному вихованні дошкільників (шостий рік життя)»** подано результати пошуково-розвідувального етапу експерименту, визначено критерії і показники, схарактеризовано рівні полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку, розроблено й апробовано діагностувальну та експериментальну методики, презентовано модель взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників, здійснено аналіз результатів констатувального і прикінцевого зрізів, доведено ефективність педагогічних умов взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

Критеріями оцінювання визначених компонентів полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку із відповідними показниками обрано: ціннісно-емоційний (позитивне емоційне ставлення до представників різних етнічних груп і релігій, інтерес до культурних цінностей рідного та інших народів, визнання цінності своєї та інших культур); пізнавально-інформаційний (обізнаність із правилами поведінки в полікультурному соціумі, поінформованість про явища полікультурного змісту, національно-культурна ідентифікація); діяльнісно-поведінковий (уміння будувати безконфліктні стосунки із представниками рідної та інших культур, уміння за зовнішніми ознаками визначати емоційний стан інших людей, відповідність поведінки дітей загальноприйнятим еталонам). Схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

Достатній рівень полікультурної вихованості властивий старшим дошкільниками, у яких наявні певні знання щодо правил поведінки в полікультурному соціумі, вони поінформовані про явища полікультурного змісту, мають уявлення про національну культуру інших народів, усвідомлюють свою національну приналежність. Для дітей старшого дошкільного віку цього рівня притаманне позитивне емоційне ставлення до представників різних етнічних груп і релігій, наявний стійкий інтерес до культурних цінностей свого та інших народів, характерне визнання цінності рідної та інших культур. У дітей наявні вміння будувати безконфліктні стосунки із представниками рідної та інших культур, вони в змозі за зовнішніми ознаками визначати емоційний стан довколишніх, їхня поведінка відповідає загальноприйнятим нормам.

Задовільний рівень полікультурної вихованості характерний дітям старшого дошкільного віку, в яких наявні окремі знання щодо правил поведінки в полікультурному соціумі, вони мають фрагментарні уявлення про національну культуру інших народів, здатні ідентифікувати себе із певною національною спільнотою, проте потребують заохочення у вивченні народних традицій, звичаїв, обрядів. Для дітей цього рівня властиве вибіркоче емоційне позитивне ставлення до представників різних етнічних груп і релігій, вони за умови заохочення із боку дорослих виявляють інтерес до культурних цінностей свого та інших народів, водночас визнання цінності рідної та інших культур виявляється епізодично. Старші дошкільники цього рівня полікультурної вихованості лише подекуди виявляють вміння будувати безконфліктні стосунки із представниками рідної та інших культур, визначаючи за зовнішніми ознаками емоційний стан довколишніх подекуди помиляються, їхня поведінка щодо її відповідності загальноприйнятим нормам залежить від зовнішніх чинників.

Низький рівень полікультурної вихованості притаманний старшим дошкільниками, у яких відсутні знання щодо правил поведінки в полікультурному соціумі. У них наявний незначний обсяг уявлень про національну культуру інших народів, вони не здатні ідентифікувати себе із певною національною спільнотою, або виявляють усвідомлення своєї національної приналежності після певної допомоги дорослого. Для дітей цього рівня полікультурної вихованості властиве здебільшого негативне або нейтральне емоційне ставлення до представників різних етнічних груп і релігій, вони не виявляють інтересу до культурних цінностей свого та інших народів, не розуміють цінності рідної та інших культур. Діти старшого дошкільного віку цього рівня не вміють будувати безконфліктні стосунки із представниками рідної та інших культур, або такі вміння виявляються епізодично й вибірково, здебільшого помиляються при визначенні за зовнішніми ознаками емоційного стану довколишніх, переважає небажання або нездатність дотримуватись у поведінці загальноприйнятих еталонів.

Для визначення рівнів полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку було розроблено діагностувальні завдання відповідно до визначених компонентів, критеріїв і показників. Для діагностики рівнів полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку за пізнавально-інформаційним критерієм у межах когнітивного компонента було використано такі види роботи: завдання «Ми – люди Землі»; гра «Оціни вчинок», індивідуальна бесіда. За ціннісно-емоційним критерієм аксіологічного компонента відповідно до виокремлених показників було застосовано завдання «Подорож світом», сюжетну гру «Король», індивідуальну бесіду за сюжетними картинками. Для діагностування полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку в межах інтерактивного компонента за діяльнісно-поведінковим критерієм було використано такі діагностувальні завдання: «Рукавичка» (Г. Цукерман), «Відображення почуттів», ситуація морального змісту.

На констатувальному етапі експерименту було одержано такі результати полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку: на достатньому рівні перебувало 4,62% дітей ЕГ та 3,12% – КГ, задовільний рівень виявили 38,46% респондентів ЕГ та 46,88% – КГ, низький рівень засвідчили 56,92% старших дошкільників ЕГ і 50% – КГ.

За результатами анкетування вихователів закладів дошкільної освіти і батьків дітей старшого дошкільного віку виявлено, що як у сім'ї, так і в закладі дошкільної освіти не надається належної уваги полікультурному вихованню дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, вихователі зазначили, що проведення такої роботи ускладнюється відсутністю сучасного методичного забезпечення цього процесу, практики взаємодії із сім'єю із цього питання, не усвідомленням батьками цінності полікультурної вихованості як результату полікультурного виховання. Також з'ясовано, що батьки не вважають полікультурне виховання першочерговим завданням ані сім'ї, ані закладу дошкільної освіти, самі батьки подекуди не виявляють поінформованості щодо явищ полікультурного змісту й прагнення до вияву толерантності, побудови безконфліктних взаємин із представниками інших культур, не завжди зацікавлені у співробітництві з вихователями.

На формувальному етапі експерименту розроблено модель взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку, що розкриває мету, етапи, педагогічні умови, форми, методи і засоби їх реалізації, компоненти, критерії і кінцевий результат – полікультурна вихованість старших дошкільників (див. рис.).

Відповідно до розробленої моделі процес взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку здійснено за трьома етапами: пізнавальним, діяльнісно-креативним, рефлексивно-презентаційним, під час яких відбувалося комплексне впровадження визначених педагогічних умов завдяки застосуванню сукупності спеціально дібраних і розроблених засобів, форм і методів задля досягнення запланованого результату – полікультурної вихованості старших дошкільників.

На підставі теоретичного дослідження й одержаних на констатувальному етапі педагогічного експерименту результатів було розроблено експериментальну методичку взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Її реалізації передував пропедевтичний етап, що передбачав розроблення програми і проведення семінару-практикуму для вихователів закладів дошкільної освіти «Полікультурне виховання дітей у взаємодії із сім'єю». У процесі проведення семінару-практикуму вихователів і керівників закладів дошкільної освіти ознайомили з експериментальною методикою взаємодії ЗДО із сім'єю в полікультурному вихованні старших дошкільників. У ході семінару-практикуму було сформовано теоретичні уявлення про полікультурне виховання дітей старшого дошкільного віку, полікультурну вихованість як результат такого виховання; партнерську співпрацю із сім'ями вихованців, її роль у полі-

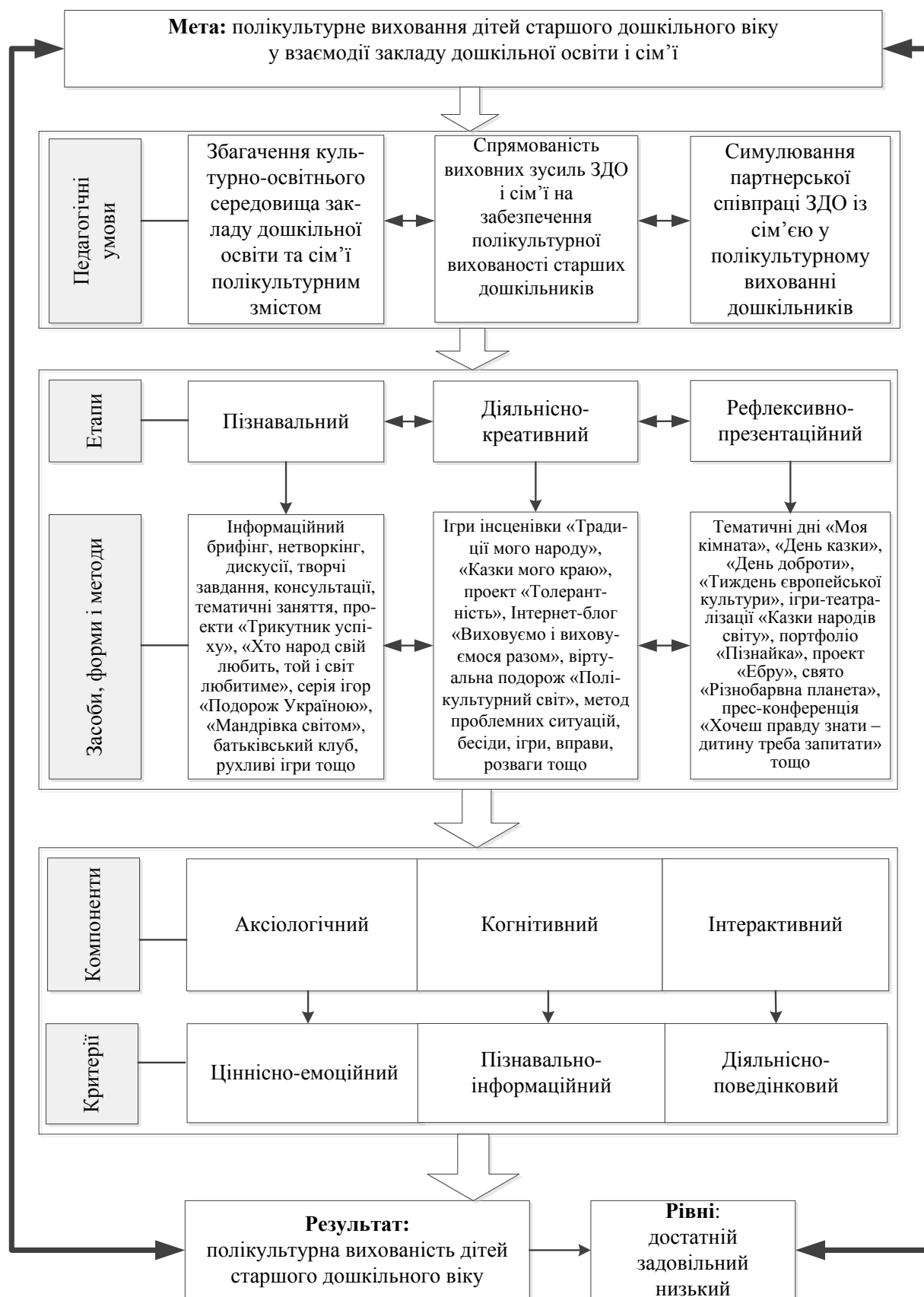

Рис. Модель взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку

культурному вихованні старших дошкільників. Вихователів озброєно вміннями залучати батьків дітей старшого дошкільного віку в освітньо-виховний процес закладу дошкільної освіти як партнерів, використовуючи широку палітру форм і методів такої взаємодії.

Для вихователів було проведено низку лекцій-презентацій («Полікультурне виховання дітей старшого дошкільного віку», «Педагогічні умови взаємодії ЗДО і сім'ї в полікультурному вихованні старших дошкільників», «Партнерська співпраця – характеристика, способи досягнення, перспективи використання»). На заняттях практичної спрямованості було проведено мозковий штурм «Правила партнерської співпраці із сім'єю», дискусію «Зворотний зв'язок», практичні завдання «Діагностика полікультурної вихованості старших дошкільників», «Банк ідей», самопрезентацію «Мій досвід», майстер-класи, тренінг «Надихаємо на взаємодію із сім'єю» тощо. Так, під час майстер-класів вихователі опановували вміння здійснювати планування, розробляти й упроваджувати інноваційні методи та прийоми роботи з дітьми і батьками, спрямовані на вирішення завдань полікультурного виховання. Тренінг включав цикл вправ «Полікультурна комунікація», спрямованих на виразнення терпимості як вихідного правила комунікації із довколишніми, закріплення толерантного ставлення до іншої думки, релігії, мови, матеріальних і культурних цінностей, набуття практичних умінь здійснення такої комунікації. Ще один цикл вправ під загальною назвою «Партнерська взаємодія із сім'єю – крок за кроком» передбачав закріплення гуманістичної домінанти в побудові стосунків із батьками, організації співпраці з ними на засадах партнерства, гуманної підтримки, взаємодопомоги. Результатом було складання теки «Методичний арсенал взаємодії», що містила відеоматеріали, конспекти, методичні поради тощо за такими функціями взаємодії ЗДО і сім'ї у полікультурному вихованні старших дошкільників, як-от: освітня, допомагальна, наставницька, супроводжувальна, підтримувальна.

Упродовж *пізнавального* етапу діти разом із батьками розширювали уявлення про розмаїття полікультурного світу, свою Батьківщину, її культуру, культуру і традиції інших народів, поглиблювали знання про національне коріння своєї родини, її традиції, ознайомлювалися з еталонами поведінки в полікультурному соціумі, способи гуманістично спрямованої комунікації у ньому.

Наскрізною формою роботи впродовж *формульовального* етапу експерименту виступив постійно діючий батьківський клуб «Ми всі різні, але ми разом» з метою педагогічної підтримки батьків у полікультурному вихованні старших дошкільників, сприяння взаємодії закладу дошкільної освіти, батьків і дітей у досягненні дітьми старшого дошкільного віку полікультурної вихованості, взаємозбагачення досвіду полікультурного виховання в умовах ЗДО і сім'ї. У межах роботи клубу проведено інформаційний брифінг «Полікультурне виховання – що це і навіщо?», дискусію «Полікультурне виховання старших дошкільників – ще рано, чи вже запізно?», консультацію «Як збагатити культурно-освітнє середовище сім'ї полікультурним змістом?». Застосування нетворкінгу дозволило використовуючи інтернет-ресурси

надавати батькам швидко й оперативну педагогічну підтримку, обмінюватися інформацією, у режимі реального часу реагувати на запити й потреби сім'ї щодо полікультурного виховання старших дошкільників, залучати батьків до освітньо-виховного процесу ЗДО. Започатковано проект «Трикутник успіху», метою якого було налагодження ефективної взаємодії педагога та батьків вихованців, а домінуючою формою роботи із сім'єю – індивідуальний соціально-педагогічний патронат.

Для дітей старшого дошкільного віку розроблено й упроваджено цикл занять: «Ми свою культуру знаємо, інші теж ми поважаємо», «Я і моя Батьківщина» «Іграшки народів світу», «Національні символи»; серію тематичних ігор «Подорож Україною», «Мандрівка світом», світлини до яких було розроблено спільно із батьками; дидактичні («Який Я?», «Який ти?», «Збери світ», «Одягни ляльку», «Комплімент», «Мовний калейдоскоп»), сюжетно-рольові («Моя сім'я», «Ти – континент, я – континент»), рухливі («Різнокольоровий потяг», «Де були ми не скажемо, а що робили – покажемо», «Обіймашки», «Жива карта» тощо) ігри. Старші дошкільники разом із батьками виконували творчі завдання «Листочки», «Квіточки», «Сніжинки», брали участь у проекті «Хто народ свій любить, той і світ любитиме».

Спільно з батьками створили в групі закладу дошкільної освіти простір дитячої субкультури, наповнивши його колекцією іграшок народів світу, національною атрибутикою, фотоілюстраціями із найвідомішими культурними і природними пам'ятками різних країн. Було виготовлено нові маркери для дитячих шаф (діти в національному вбранні), фонотеку як із етномузикою, так і рекомендованими творами видатних композиторів (напрями: слухання, спів, музично-ритмічні рухи, елементарне музикування, пісенна, музично-ігрова, танцювальна творчість).

Діяльнісно-креативний етап був спрямований на занурення дітей разом із батьками в активну творчу діяльність полікультурної спрямованості в умовах закладу дошкільної освіти і сім'ї, стимулювання взаємодії у підсистемах «діти–діти», «діти–педагоги», «діти–батьки», «педагоги–батьки» з метою полікультурного виховання старших дошкільників. Задля цього в межах батьківського клубу проведено гру-діалог «Хочеш правду знати – дитину треба запитати», застосовано метод проблемних ситуацій, диспут «Не від їжі ростуть діти, а від радості», підготовлено віртуальну подорож для дітей старшого дошкільного віку «Полікультурний світ», проведено індивідуальні бесіди і консультації під загальною назвою «Поштова скринька», започатковано ведення інформаційної рубрики в куточку для батьків «Скарбничка добрих справ».

З метою збагачення культурно-освітнього середовища сім'ї полікультурним змістом було проведено серію інтегрованих занять «Творимо красу», під час яких діти за допомогою вихователів і батьків створювали предмети для облаштування своєї оселі вдома (теми: «Барвистий символ України», «Подарунки другу», «Іграшка мого народу», «Мати радіє», «Обереги своїми руками»).

З дітьми старшого дошкільного віку проведено ігри-інсценівки «Традиції мого народу», «Казки мого краю», серію вправ «Я тебе розумію, ти мене

розумієш», «Абетка співпраці», «Читаємо почуття», «Я, ти, ми». Влаштовано свято «Запроси, пригости, пограй», спільні розваги «Коли весь світ танцює», «Коли весь світ співає».

Започатковано проект «Толерантність», ведення Інтернет-блогу «Виховуємо і виховуємось у полікультурному світі», проведено День відкритих дверей «Носи шапку за звичаєм того народу, у країну якого прийшов».

Метою *рефлексивно-презентаційного* етапу було стимулювання дітей і батьків до демонстрації власних досягнень, активізовано їхню оцінювальну діяльність щодо явищ довкілля полікультурного змісту, самооцінки та взаємооцінки. У межах цього етапу проведено тематичні дні «Моя кімната», «День Казки», «День доброти», «Тиждень європейської культури», ігри-театралізації «Казки народів світу».

Батьки спільно із дітьми готували портфоліо «Пізнайка» за такими напрямками: «Пізнайка для себе» («Хто я?», «Який Я?», «Що я знаю про свою сім'ю?», «Що я знаю про свою родину?», «Що я знаю про свою країну?»); «Пізнайка для друга» («Хто він?», «Який він?», «Що я знаю про його сім'ю?», «У чому ми схожі?», «У чому ми не схожі?», «Чому ми друзі?»); «Пізнайка для світу» («Які люди живуть на нашій планеті?», «Які вони?», «Чим ми схожі?», «Чим ми не схожі?», «Ми всі різні й усі прекрасні»).

У межах батьківського клубу проведено прес-конференцію «Хочеш правду знати – дитину треба запитати», проект «Творимо красу», етнопрезентації. Започатковано проект «Ебру», свято «Різнобарвна планета», під час проведення якого діти разом із батьками і вихователями позиціонували глядачам все, чим багаті народи, представники яких мешкають в Україні (танці, народні пісні, яскраві костюми, національні страви тощо). Лейтмотивом проведення такого заходу була ідея єдності, дружби, взаєморозуміння й співробітництва народів. Діти зрозуміли, що ми – єдині, хоча розмовляємо різними мовами й співаємо різних пісень, але ми живемо дружно, турбуємося про наш великий спільний дім – Україну.

По завершенні формувального етапу експерименту було проведено прикінцевий зріз, метою якого було з'ясування ефективності визначених педагогічних умов, розроблених моделі й експериментальної методики (див. табл.).

Таблиця

**Порівняльні результати рівнів
полікультурної вихованості старших дошкільників експериментальної і
контрольної груп на констатувальному і прикінцевому етапах**

Г р у п и	Рівні											
	Констатувальний етап						Прикінцевий етап					
	Достатній		Задовільний		Низький		Достатній		Задовільний		Низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	3	4,62	25	38,46	37	56,92	33	50,77	30	46,15	2	3,08
КГ	2	3,12	30	46,88	32	50	5	7,81	39	60,94	20	31,25

Як видно з таблиці, відчутні позитивні зміни в рівнях полікультурної вихованості відбулись у дітей старшого дошкільного віку ЕГ. Так, достатнього

рівня досягли 50,77% старших дошкільників ЕГ (було 4,62%) і 7,81% – КГ (було 3,12%), задовільний рівень виявили 46,15% дітей ЕГ (було 38,46%) і 60,94% – КГ (було 46,88%), низький рівень засвідчили 3,08% дітей старшого дошкільного віку ЕГ (було 56,92%) і 31,25% – КГ (було 50%).

Для перевірки одержаних результатів використано медіанний критерій, результати розрахунків за яким показали, що $T_{\text{набл}}$ значно більше, ніж $T_{\text{крит}}$ – отже, різниця між результатами діагностування дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи до і після дослідно-експериментальної роботи є статистично вагомою. Використовуючи ту саму методику перевірили статистичну вагомість різниці між результатами діагностування старших дошкільників контрольної групи до і після дослідно-експериментальної роботи (H^1). Розрахунки показали, що $T_{\text{набл}}$ менше табличного значення $T_{\text{крит}}$ на рівні значущості $\alpha=0,025$. Отже, різниця між результатами діагностування вихованців контрольної групи до і після дослідно-експериментальної роботи не є статистично вагомою. Перевірка гіпотези H^2 показала, що $T_{\text{набл}}$ значно більше, ніж $T_{\text{крит}}$ – отже, різниця між результатами діагностування старших дошкільників експериментальної і контрольної групи після дослідно-експериментальної роботи є статистично вагомою.

Отже, одержані дані прикінцевого етапу експерименту виявилися статистично значущими, що доводить ефективність педагогічних умов, моделі й експериментальної методики взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників, що дозволило обґрунтувати й побудувати модель та експериментальну методику забезпечення цього процесу, визначити й експериментально перевірити педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

1. Визначено, що полікультурне виховання – це процес, що орієнтує особистість на визнання рівноцінності рідної та інших культур, плюралізм, недопущення дискримінації людей за національною ознакою, забезпечує інтеграцію представників різних народів у світовий соціокультурний простір з обов'язковим збереженням національної своєрідності. Педагогічну взаємодію потрактовано як прямий або зворотний зв'язок суб'єктів освітньо-виховного процесу, що передбачає їхню взаємну активність і співробітництво з метою взаємозбагачення й особистісного зростання.

2. Взаємодію закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників визначено як процес реалізації партнерських стосунків, спільної діяльності, суб'єктами якого виступають діти старшого дошкільного віку, батьки і вихователі, що здійснюється з метою успішної реалізації завдань полікультурного виховання.

3. Доведено, що результатом взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників є полікультурна

вихованість дітей старшого дошкільного віку, яку визначаємо як особистісну якість, що характеризується здатністю дітей ефективно взаємодіяти в полікультурному середовищі, бути відкритими до засвоєння цінностей рідної та інших культур, розуміти й поважати їх, уміти жити у злагоді з людьми різних національностей, рас, релігій.

4. Визначено структуру полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку, що містить три взаємопов'язаних компоненти (аксіологічний, когнітивний, інтерактивний), критерії та показники: пізнавально-інформаційний (обізнаність із правилами поведінки в полікультурному соціумі, поінформованість про явища полікультурного змісту, національно-культурна ідентифікація), ціннісно-емоційний (позитивне емоційне ставлення до представників різних етнічних груп і релігій, інтерес до культурних цінностей рідного та інших народів, визнання цінності своєї та інших культур), діяльнісно-поведінковий (уміння будувати безконфліктні стосунки із представниками рідної та інших культур, уміння за зовнішніми ознаками визначати емоційний стан інших людей, відповідність поведінки загальноприйнятим еталонам). Схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

5. Доведено, що взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку відбувається ефективно в процесі реалізації таких педагогічних умов: збагачення культурно-освітнього середовища закладу дошкільної освіти та сім'ї полікультурним змістом; спрямованість виховних зусиль закладу дошкільної освіти і сім'ї на забезпечення полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку; стимулювання партнерської співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників.

6. За результатами констатувального етапу експерименту побудовано й апробовано модель та експериментальну методичку взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку, яка передбачала проведення цілеспрямованої роботи, що відбувалася поетапно (пізнавальний, діяльнісно-креативний, рефлексивно-презентаційний етапи), для кожного із яких було визначено освітньо-виховні цілі, зміст, засоби, форми і методи їх реалізації (інформаційний брифінг, дискусії, прес-конференції, творчі завдання, консультації, бесіди, вправи, розваги, тематичні заняття, проектна діяльність, тематичні, сюжетно-рольові, рухливі, дидактичні, театралізовані ігри, ігри-інсценівки, Інтернет-блогінг, віртуальна подорож, метод проблемних ситуацій, тематичні дні, портфоліо, фестиваль національних культур тощо), завдяки яких забезпечено комплексне упровадження визначених педагогічних умов.

7. Встановлено, що реалізація моделі, експериментальної методички взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників із комплексним упровадженням визначених педагогічних умов, дозволила досягти позитивних змін у рівнях полікультурної вихованості у дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи порівняно з контрольною. Так, полікультурну вихованість на достатньому рівні виявлено у 50,77% старших дошкільників ЕГ (було 4,62%) і 7,81% – КГ (було 3,12%),

задовільний рівень засвідчили 46,15% дітей ЕГ (було 38,46%) і 60,94% – КГ (було 46,88%), низький рівень виявили 3,08% дітей старшого дошкільного віку ЕГ (було 56,92%) і 31,25% – КГ (було 50%). Статистичну значущість і не випадковість позитивних зрушень доведено застосуванням медіанного критерію.

Проведене дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо в розробленні наукових засад і технологічних підходів до підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до здійснення полікультурного виховання дітей дошкільного віку в процесі фахової підготовки в педагогічних закладах вищої освіти, у системі післядипломної освіти; вивченні зарубіжного досвіду й упровадженні його прогресивних ідей у практику вітчизняної вищої і дошкільної освіти.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Карагозлю Фатма. Полікультурне виховання дошкільників в умовах сучасного освітнього простору / Карагозлю Фатма // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського. – 2016. – № 2 (53). – С. 83–87.

2. Карагозлю Фатма. Специфіка діяльності вихователя в процесі взаємодії з сім'єю у полікультурному вихованні дошкільників / Карагозлю Фатма // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського. – 2016. – № 4 (55). – С. 31–34.

3. Карагозлю Фатма. Діагностування взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї у полікультурному вихованні дошкільників / Карагозлю Фатма // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2017. – № 4 (147) квітень. – Дрогобич : «Швидкодрук». – С. 178–182.

4. Карагозлю Фатма. Загальні тенденції полікультурної підготовки педагогів в Україні / Карагозлю Фатма // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – № 2 (57), травень 2017. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського. – 2017. – С. 238–242.

5. Карагозлю Фатма. Полікультурна освіченість вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків / Карагозлю Фатма // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». – Вип. СХХУ, Том 2. – Херсон : «Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 44–48.

6. Карагозлю Фатма. Формування комунікативної компетентності в полікультурному вихованні старших дошкільників / Карагозлю Фатма // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Вип. 37 (2) : Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – К. : Гнозис, 2017. – С. 2–8.

7. Карагозлю Фатма. Особливості мовного спілкування старших дошкільників в умовах сім'ї / Карагозлю Фатма // Science and Education a New Dimension. Psychology, VI (48), Issue : 161, 2018. – С. 31–34.

8. Карагозлю Фатма. Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку в полікультурному просторі дошкільного закладу / Карагозлю Фатма // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції [«Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток»], (27–28 лютого 2015 р.). – Одеса, 2015. – С. 43–46.

9. Карагозлю Фатма. Погляди вчених на проблему полікультурного виховання / Карагозлю Фатма // Матеріали VI між нар. наук.-практ. конф. [«Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток»], (Одеса, 24–25 березня 2017 р.). – Одеса, 2017. – С. 25–26.

10. Карагозлю Фатма. Формування етнокультурної компетентності в системі вищої педагогічної освіти / Карагозлю Фатма // Матеріали III міжнар. конгресу [«Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі»], (Одеса, 18–21 травня 2017 року) / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 397–399.

11. Карагозлю Фатма. Полікультурний підхід в організації виховної роботи в дошкільному навчальному закладі / Карагозлю Фатма // Міжнар. науково-практ. конференція [«Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі»], (Одеса, 26–27 травня 2017 року). / ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2017. – С. 7.

12. Карагозлю Фатма. Проблема полікультурного виховання у системі дошкільної освіти / Карагозлю Фатма // Збірник студентських наукових статей «Педагогічний альманах. Сучасний педагогічний простір. Теорія, методологія, практика». – Одеса, 2015. – С. 46–51.

13. Карагозлю Фатма. Формування полікультурної компетентності вихователя ДНЗ / Карагозлю Фатма // Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти. – Чернігів : Десна Поліграф. – 2016. – С. 148–150.

14. Карагозлю Фатма. Полікультурне виховання дошкільників у сім'ї / Карагозлю Фатма // Формування особистості дошкільника в умовах сім'ї : [колект. монографія]. – Одеса, 2016. – С. 138–145.

15. Карагозлю Фатма. Вплив національних традицій на виховання дошкільників у сім'ї / Карагозлю Фатма // Science and society : Collection of scientific articles. – Edizioni Magi, Roma, Italia. – 2017. – С. 447–452.

АНОТАЦІЯ

Карагозлю Фатма. Педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2019.

У дисертації вперше науково обґрунтовано педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні дошкільників (збагачення культурно-освітнього середовища закладу дошкільної освіти та

сім'ї полікультурним змістом; спрямованість вихованих зусиль закладу дошкільної освіти і сім'ї на забезпечення полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного віку; стимулювання партнерської співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників); визначено сутність феноменів «взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників», «полікультурна вихованість дітей старшого дошкільного віку»; визначено компоненти (аксіологічний, когнітивний, інтерактивний), критерії (ціннісно-емоційний, пізнавально-інформаційний, діяльнісно-поведінковий) із відповідними показниками; схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) полікультурної вихованості дітей старшого дошкільного; розроблено модель взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників (пізнавальний, діяльнісно-креативний, рефлексивно-презентаційний етапи); уточнено сутність понять «полікультурне виховання», «педагогічна взаємодія».

Розроблено й апробовано діагностувальну й формувальну методики взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників; розроблено семінар-практикум для вихователів «Полікультурне виховання дітей у взаємодії із сім'єю», спецпроект для батьків і педагогів щодо їхньої взаємодії у полікультурному вихованні старших дошкільників, програму батьківського клубу «Ми всі різні, але ми разом».

Ключові слова: взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю, полікультурне виховання, полікультурна вихованість, старші дошкільники, педагогічні умови, експериментальна методика.

АННОТАЦИЯ

Карагозлю Фатма. Педагогические условия взаимодействия учреждения дошкольного образования с семьей в поликультурном воспитании старших дошкольников. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2019.

В диссертации впервые научно обоснованы педагогические условия взаимодействия учреждения дошкольного образования с семьей в поликультурном воспитании дошкольников (обогащение культурно-образовательной среды учреждения дошкольного образования и семьи поликультурным содержанием; направленность воспитательных усилий заведения дошкольного и семьи на обеспечение поликультурной воспитанности детей старшего дошкольного возраста; стимулирование партнерского сотрудничества заведения дошкольного образования с семьей в поликультурном воспитании старших дошкольников).

Определено, что поликультурное воспитание – это процесс, ориентирующий личность на признание равноценности родной и других культур, плюрализм, недопущение дискриминации людей по национальному признаку, обеспечивающий интеграцию представителей разных народов в

мировое социокультурное пространство с обязательным сохранением национального своеобразия. Педагогическое взаимодействие истолковано как прямая или обратная связь субъектов образовательно-воспитательного процесса, предусматривающая их взаимную активность и сотрудничество с целью взаимообогащения и личностного роста. Взаимодействие заведения дошкольного образования с семьей в поликультурном воспитании старших дошкольников определено как процесс реализации партнерских отношений, совместной деятельности, субъектами которого выступают дети старшего дошкольного возраста, родители и воспитатели, осуществляемое с целью успешной реализации задач поликультурного воспитания.

Доказано, что результатом взаимодействия заведения дошкольного образования с семьей в поликультурном воспитании старших дошкольников является поликультурная воспитанность детей старшего дошкольного возраста, которую определяем как личностное качество, характеризующееся способностью детей эффективно взаимодействовать в поликультурной среде, быть открытыми к усвоению ценностей родной и других культур, понимать и уважать их, уметь жить в согласии с людьми разных национальностей, рас, религий.

Определена структура поликультурной воспитанности детей старшего дошкольного возраста, которая содержит три взаимосвязанных компонента (аксиологический, когнитивный, интерактивный), критерии и показатели: познавательно-информационный (знание правил поведения в поликультурном социуме, осведомленность о явлениях поликультурного содержания, национально культурная идентификация), ценностно-эмоциональный (положительное эмоциональное отношение к представителям различных этнических групп и религий, интерес к культурным ценностям родного и других народов, признание ценности своей и других культур), деятельностно-поведенческий (умение строить бесконфликтные отношения с представителями родной и других культур, умение по внешним признакам определять эмоциональное состояние других людей, соответствие поведения общепринятым стандартам). Охарактеризованы уровни (достаточный, удовлетворительный, низкий) поликультурной воспитанности детей старшего дошкольного возраста.

Разработаны и апробированы модель и экспериментальная методика взаимодействия заведения дошкольного образования с семьей в поликультурном воспитании детей старшего дошкольного возраста, предусматривающие предусматривала проведение целенаправленной работы, которая проходила поэтапно (познавательный, деятельностно-креативный, рефлексивно-презентационный этапы). Для каждого из этапов были определены образовательно-воспитательные цели, содержание, средства, формы и методы их реализации (информационный брифинг, дискуссии, пресс-конференции, творческие задания, консультации, беседы, упражнения, развлечения, тематические занятия, проектная деятельность, тематические, сюжетно-ролевые, подвижные, дидактические, театрализованные игры, игры инсценировки, Интернет-блоггинг, виртуальное путешествие, метод проблемных ситуаций, тематические дни, портфолио, фестиваль национальных культур и т. п.), благодаря которым обеспечено комплексное внедрение предложенных педагогических

условий. Установлено, что реализация модели, экспериментальной методики взаимодействия заведения дошкольного образования с семьей в поликультурном воспитании старших дошкольников с комплексным внедрением педагогических условий, позволила достичь положительных изменений в уровнях поликультурной воспитанности детей старшего дошкольного возраста экспериментальной группы по сравнению с контрольной.

Ключевые слова: взаимодействие заведения дошкольного образования с семьей, поликультурное воспитание, поликультурная воспитанность, старшие дошкольники, педагогические условия, экспериментальная методика.

ANNOTATION

Karagozlyu Fatma. Pedagogical conditions of the institution's interaction pre-school education with a family in multicultural education of older preschool children. – Manuscript.

Thesis for the candidate of pedagogical sciences degree in specialty 13.00.08 – Pre-school Pedagogy. – The State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2019.

In the dissertation the pedagogical conditions for the interaction of the institution of preschool education with the family in multicultural education of preschoolers were for the first time scientifically justified (enriching the cultural and educational environment of the institution of preschool education and the family with the multicultural content; the orientation of the educational efforts of preschool education institutions and families on providing multicultural education of the older preschool children; stimulation of partner cooperation of the institution of preschool education with the family in multicultural education of older preschool children); the essence of such phenomena is determined: «interaction of the institution of preschool education with the family in the multicultural education of older preschool children», «multicultural breeding of the older preschool children»; components are defined (axiological, cognitive, interactive), criteria (value-emotional, cognitive-informational, activity-behavioral) with relevant indicators; the levels (sufficient, satisfactory, low) of multicultural education of the older preschool children are described; the model of interaction of the institution of preschool education with the family in the multicultural education of older preschool children is developed (cognitive, activity-creative, reflexive and presentation stages). The essence of the concepts of "multicultural education", "pedagogical interaction" is specified.

The diagnostic and formative methods of interaction between the institution of preschool education and the family in the multicultural education of older preschool children have been developed and tested; Workshop developed for educators «Multicultural education of children in interaction with family», a special project for parents and teachers on their interaction in multicultural education of older preschoolers, parental club program «We are all different, but we are together».

Keywords: interaction of the institution of preschool education with the family, multicultural education, older preschool children, pedagogical conditions, experimental method.

Підписано до друку 31.01.2019.
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x88/19 Зам. № 1409/19.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.